

ФЕНОМЕН «НОВОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ»

Сучасна українська філософія характеризується прагненням дослідників якомога швидше заповнити той методологічний вакуум, що утворився внаслідок багаторічного панування в науці базованих на марксистсько-ленінському світогляді й соціально заангажованих інтерпретаційних підходів. Крім ознайомлення з найновішими стратегіями, відбувається й процес повернення до традиційних ідеологічних концептів. Одним із таких феноменів світової та української культури є релігійний дискурс.

Богопошук у постатеїстичну еру розвивається у двох основних напрямках: традиційної релігійності й альтернативних шляхів побожності. Носій елітарної свідомості відкидає скомпрометовану в його очах ортодоксію та обирає шлях релігійної творчості, «нової релігійності» (Д. Мережковський, М. Бердяєв).

Головним ключем до розуміння сучасних релігійних пошуків є феномен секуляризму. Це слово походить від лат. *saecularis* — належний до даного століття, покоління. Поступово його починають уживати у значенні звільнення чогось / когось від впливу церкви / релігії. Це комплексне явище, більшість причин якого зводяться до швидкого досягнення цивілізацією високого технологічного рівня. Глобалізація та урбанізація, бурхливий індустріальний розвиток відривають людину від природи, землі.

Наукове світобачення, плюралізм та індивідуалізація всіх аспектів життя, в тому числі й релігії, викликають у людині чуття самовпевненості та суверенності своїх рішень. Таким чином, секуляризація — це неunikний процес цивілізованого сучасного суспільства. Будь-яка країна й культура, що відкриває двері освіти, тим самим відкриває двері необоротному процесові сумнівів у вірі, впевненості в людських силах та певної свободи від релігійного впливу.

Історія секуляризму в новітній Європі складається з двох основних періодів. Просвітництво заклало підвалини початкової секуляризації, яку

характеризували антропоцентристська космологія, людський розум як універсальний критерій пізнання, причиново-наслідковий детермінізм, віра в науку та неунікний прогрес, автономізм людського індивіда.

Сучасний період — це головним чином ХХ століття, протягом якого були «підняті на щит» і затим відкинені практично всі перераховані риси даного світогляду. Сучасне світське мислення характеризується потребою в новій космогонії, усвідомленням причетності до руйнування цілісного світу й прагнення повернутись до одвічних цінностей, розчаруванням, недовірою авторитетам і релятивізмом, потребою в глибоких людських взаєминах; воно констатує обмеженість розуму й потребу у вірі й досвіді, застарілість тотального детермінізму, визнаючи існування надприродного.

Феномен секуляризації не слід ототожнювати з атеїзмом чи, наприклад, марксизмом. Дві згадані світоглядні системи є типовими релігійними вченнями, ворожими до інакомислення. З богословської точки зору секуляризація являє собою нейтральний і амбівалентний процес, який не знищує релігійний первень, а пропонує у функції святого нерелігійні цінності та цілі. Він звільнює людину від впливу Бога та водночас створює спустошеність і потребу в сенсі життя і взаєминах із людьми. Отже, секулярна людина — не атеїст, це просто індивід, для якого релігія на практичному рівні щоденного досвіду перестала бути актуальною.

Просвітництво замінило середньовічну модель усесвіту «Бог — церква — цар — людина — світ» на «людина — довкілля (тваринне, рослинне, одушевлене)». Всі поняття, які позначають «тонкий» надприродний світ, екстраполюються на значущі, величні земні явища. Звідси й термін «духовність», який позначає сферу спілкування з Богом, відтепер указує на людську обдарованість, порядність або творчу працю.

Одним із принципових елементів є розуміння релігійності як питомої людськості, високого гуманізму; антропологічність і антропоморфність визначають релігійні шукання цього часу. Принцип «Людина — мірило всіх

речей» достосовується і до релігійної сфери. Чеснотю вважають усе те, що приносить добро іншій людині.

Освячення зримої реальності веде новітніх богословів до парадоксального висновку про тотальну релігійність людини. На їх думку, в людському житті нічого не існує поза релігією, а тому неможлива й по своїй суті секулярна культура. Сучасне мистецтво, яке ставить питання про суть і смисл буття, в першу чергу є формою релігії.

Індивідуалізм веде до межової суб'єктивізації богопошуку, позацерковності. Поширеним є погляд, що Бог все одно живе в душі кожного, а тому не має великої потреби в організованому релігійному житті або участі в духовному житті інших.

Досить впливовими на процес метафізичної творчості в цей час є екуменічні та національні первні. Багато вчених пропагує можливість примирення існуючих релігій, їх партикулярного характеру.

У царині теології можна виокремити реставрацію поганства та модернізацію ортодоксальних християнських учень. Усередині християнської церкви «нова релігійність» знаходить розвиток у ліберально-критичних та еклектичних концепціях.

У такий спосіб, ставання «нової релігійності» проходить під знаком секуляризації — процесу «розширення меж» світу внаслідок технічного прогресу й анігіляції релігійності, ґрунтованої на традиціях, марновірстві чи забобонах. Поряд із цим наявні спроби замінити ортодоксальні вірування новітніми версіями побожності, котрі розвиваються в напрямкові елітарності й індивідуалізму, антропологізації феномена релігії, її телеології та проявів релігійного почуття. Еволюція дискурсу «нової релігійності» в українській культурі доводить незнищенність і гнучкість релігійної свідомості людства, яке реалізує потреби об'єкту служіння-поклоніння, визначеності, надприродного ідеалу, смислу існування.